

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Universitätsbibliothek Paderborn

Vera Concilii Tridentini Historia

Contra falsam Petri Suauis Polani narrationem

Pallavicino, Sforza

Antverpiae, 1670

Capvt XV. Cardinalium creatio. Moroni absolutio. Montanus Cardinalis, & Caraffenses in carcerem coniecti: erorundem causæ series, & exitus.

urn:nbn:de:hbz:466:1-11665

1560.

tas) ita neque ipsum decere ultra progredi, nisi ex sententia cunctarum nationum, cunctorumque Christianorum Principum, ad quos articuli spectabant, ob ea quæ inde deduci possent, ac potissimum ob exemplum. Quamuis enim illi articuli Ecclesiastici iuris essent, adeoque liceret Pontifici ex plenitudine iurisdictionis eos concedere; tamen cum de ipsis in antea actis Conciliis actum fuisset, ab honestate postulari, ne id per se solum ipse præstaret. Ad eos igitur articulos, omnemque aliam morum correctionem statuendam, habere Pontificem in animo, quatuor Episcopos cum aliquot Theologis selectis ex qualibet prouincia accersire, & ex eorum consilio emendationis leges edere, tum communes cunctis Clericis, tum proprias, pro cuiusvis regionis opportunitate.

Hæc à Pio tradita sunt Delfino mandata, iniunctumque, ut fauorem negotio conquireret à Ducibus Bauariæ; ab Archiepiscopo Salisburgensi, ac reliquis Principibus Ecclesiasticis; atque ut cuncta cum Lunensi Comite, Oratore Hispaniæ, per intimam fiduciam communicaret; sed quoad minimè posset cum Rege Bohemiæ: sensa tamen religiosa eidem insinueret operâ vxoris, quæ Philippi Regis soror erat. Usque adeo remunerari homines cupit Deus, ut quâ ipsi ad id sibi ius comparent, non dedignetur se illorum quasi opè in sua causa indigum præbere.

CAPVT XV.

Cardinalium creatio. Moroni absolutio. Montanus Cardinalis, & Caraffenses in carcerem coniecti: eorumdem causæ series, & exitus.

a 31. Ianuarij, in Actis Consistor.

INter ea quæ Pontifex cum Principibus foris agitabat, magis conspicua ab eodem Romæ gesta minimè prætermittam. In his primum locum obtinuit trium in Purpuratos coopratio. ^a Ex his vnus fuit Ioannes, Cosmi Ducis filius, cui præter reciprocam beneuolentiam, Marchionis Maliniani causâ in expugnatione Senensi contractam, gloriabatur Pius beneficiis illi se consanguineum ostentare: reliqui duo, alter sororis filius, alter sobrinus eiusdem Pontificis, Carolus Borromæus, & Ioannes Antonius Sorbellonius: Borromæo supremam tribuit auctoritatem in Aula, siue ad hoc impelleretur à præcellenti viri virtute, quæ non flores modò, sed fructus in annorum vere proferebat; siue arcanum esset opus Diuinæ prouidentiæ, quæ vellet in ingentem Ecclesiæ utilitatem vertere illud opus, quod Petri successori caro & sanguis reuelabat.

Paulb

2 Paulò post in causa Moroni Cardinalis prolata sententia est. Habes, opinor, lector in memoria, exercitas fuisse à Pio in minori Præfulis conditione partes Prolegati Bononiensis sub Morono; quod coniunctionis genus quemadmodum sæpè animos seiungit, cum inde fit vt inferior superioris vitia deprehendat, asperitatemque patiat; ita è diuerso eos connectit, cum efficit, vt virtutem introspiciat, & comitate fruatur, quod tunc euenerat. Quapropter postea in ordinis æqualitate intima necessitudo perstiterat, quam vnitas etiam patriæ nutrietat; ac demum aucta Pij dignitas amorem in eo auxerat erga Moronum, qui illam flagrantissimè promouerat ^{b. In Comitibus.} Optabat idcirco Pontifex, in eo præclaro viro notam, ab enormi ac publica criminatione inspersam, abstergere. Sed quò magis in aperto patebant huiusce benevolentia stimuli, eò cautius ipsi erat agendum, vt res cum integra vtriusque dignitate perficeretur; adeoque palàm fieri oportebat, in ea quæstione, in qua nimia pietas fuisset impietas, nihil tribui aut patriæ aut amicitia, sed cuncta iustitiæ. Quare ex iis Purpuratis, quibus Paulus causam commiserat, duos selegit Pius, in maximo cunctis pretio ob integritatem, nec minùs ob excellentiam in altero Iurisprudentia, in altero Theologia. Hi fuere Puteus, & Ghislerius tunc supremus Quæstor, ac postea Pij successor.

3 Perspectà igitur ab his accuratè causà, iidem eam ad Pontificem retulerunt: ex quorum relatu, aliorumque insignium Doctorum iudicio, Pontifex in hanc sententiam venit, ab eorum vnoquoque signatam, eamque per Ptolomæum Gallium, qui tunc Pontifici à secretis erat, ac postmodum Cardinalis præclari nominis, à patria Nouiocomensis vocitatus, in Senatu recitari iussit: *Coniectionem in custodiam Moroni Cardinalis, fortasse iussu Pauli IV. peractam, ne minimo quidem iudicio precedente contigisse: & inquisitionem, & cuncta cause acta fuisse irrita, iniqua, & iniusta: præsertim quia præscripta in Vaticanis Comitibus forma, & necessaria in causa aduersum memoratum Cardinalem, seruata non fuerat. Præterea ex ipsis actis non modò nullum fundamentum ad illum damnandum apparere; sed ne vllam quidem in ipso tenuem suspicionem Fidei non rectè: quin ex defensionibus pro illo habitis constare oppositum, expensis & verbis ipsius & rebus gestis, & perpetuà de eodem proborum & Catholicorum omnium existimatione; atque idcirco à Pontifice tamquam innocentem eum absolui, perpetuo silentio Fiscii Procuratoribus iniuncto.*

4 Ad hoc iustitiæ facinus, quod vni Cardinalium fauit, adiecta sunt duo, quæ tribus aliis ex eodem Senatu offecerunt. Prius in Mont-

1560.
c 27. Maij
1560. ex
epist. Amulij
ad Senatum.

d Litteræ A-
mulij ad Se-
natum, 1. Iu-
nij 1560.

e Litteræ
Amulij ad
Senatum,
20 Iulij
1560.

f 23. Septem-
bris 1561.
ex Diatio.

Montanum, qui acutus à Pontifice, ac postea veritus ipsum ad-
ire, in Æliam arcem coniectus est^c. Hic iterfaciens, ob contu-
meliam à quodam caupone eiusque filio sibi illatam, iuuenili furo-
ri temperare non valuit, quò minus vtriusque vili sanguine manus
ac fœdius Purpuram inquinaret. Quamobrem Pontifex haud multo
post habens ea de re sermonem cum Amulio^d, dum pro more
rationem amicè reddebat seueritatis suæ, & in reo ferociam eius-
modi detestabatur, illud Virgilij attulit:

Natum ante ora patris, patremq; obruncat ad aras.

Atque arreptâ hinc opportunitate, plures alias impudentes corru-
ptelas illius indigni Purpurati recensuit. Sed hic præcipuum cri-
men postea in quæstione ac defensionibus excusauit, causatus, eadem
filij culpâ quidem non caruisse^e, sed non fuisse intentam, nec dolosam, ut
Iurisperiti loquuntur: propterea quòd ipse contumeliâ ab illo la-
cessitus, studuerat lato solum ense hominem cedere, verum se
uito eum ensis punctim vulnerauerat: & de parente, qui ad se
ciscendum accurrerat, ostendere nisus est, eadem fortuitam fuisse,
ob minimè voluntariam displotionem sclopi, quem ad latus Mon-
tanus gestabat. Quocircâ post sexdecim menses in custodia trans-
actus egressus inde est^f, multis prouentibus Ecclesiasticis multatus,
& ad celebris Monasterij Cassinatis solitudinem relegatus.

Alterum exemplum seueræ iustitiæ per eos dies à Pio præstitum,
quod duos Purpuratos, patruum & fratris filium inuoluit, tribior
quædam tragedia fuit, per illustriores personas & plures actus exhi-
bita. Quapropter cum eius euenta plurimum sermonis exciuerint,
posterisque reliquerint, nec ingrata, nec omnino aliena digressio
erit, in iis quæ ad res per Pontifices gestas attinent, si pauculis in pa-
ginis hîc eam exponamus. Eiectus ad Solium Pius, operâ potissi-
mum Caraffæ Cardinalis, temperauit initio suum apud animum
recenti beneficij fragrantia fœtorem, afflatum à multis enormibus
ab eo Cardinali patratis facinoribus; quare legauit, sicuti narra-
mus, in Hispaniam peculiarem Nuntium, Caraffæ addictum, eique
in mandatis dedit, ut Cardinalem, vniuersamque Caraffensium fa-
miliam Regi commendaret. Ad quod pronior etiam fuit, quoniam
Vargas, Philippi Regis Orator, de Caraffa Cardinali magnifica-
tius loquebatur, perinde quasi de viro Aula regis gratioto: ad id
verò impellebatur Vargas, propterea quòd in eo gradu fuerat à Re-
ge collocatus studiis potissimum Caraffæ, eiusdemque operâ meri-
tum consecutus, quòd Pontificem Regi acceptissimum obtinisset.
Iam verò mandata Nuntio tradita à Pontifice maiorem effica-
ciam

ciam traxere ab ardore benevolentis executoris, qui & Regi & Al-
bano Duci significauit Pontificis animum, in eam familiam ma-
gnoperè propensum; ostenditque, in peractis Comitibus Pontificem
à Caraffa mirificè deuinctum fuisse beneficio, eundemque Caraf-
fam Regis gratiam sibi egregiè promeruisse.

1560.
g Cuncta
constant ex
citata epi-
stola Nuntij
ad Pontifi-
cem, 22. Maij
1560.

6 Cum hisce Carassensium commendationibus copulabantur que-
rimoniarum in Marcum Antonium Columnam, quod postridie Pon-
tificis electionis Palianum fuerat ingressus: cohibitam à Pontifi-
ce fuisse iustam indignationem, ne primum Pij IV. iudicium con-
tra Philippi Regis clientem exerceretur: poscebat tamen Nuntius
obseruantiam pactiorum, quæ de Paliano cum Paulo conuenerant,
reddita Duci compensatione, oppidoque penes virum ex pactorum
sententia idoneum collocato. Vbi Rex mallet ab huiusmodi pa-
ctiorum recedere, Palianum relinqueret in libera potestate Pontificis,
legitimi domini, qui pro eo ac ius postulabat, arbitrato suo de il-
lo statueret.

7 Hæc Nuntij studia, Regi ac ministris adhibita, difficultatem
modicam offenderunt, quod spectabat ad Cardinalem, ad quem
solum noua erga Pontificem Regemque promerita coarctabantur.
Quare concessa illi fuit prærogatiua natalium Hispaniensium,
antea eidem promissa; cuius vi posset ibi Cardinalis obtinere Eccle-
siasticam pensionem, quâ octo scutorum millia annis singulis pende-
bantur, præter alteram duodecim millium, ipsi à Rege destinatum
Bruxellis, eaque prærogatiua non indigentem. Sed grauis comper-
ta est indignatio in Paliani Ducem, quod, sicuti ferebatur, adhuc
ille perduellem se in Regem gerebat, haud cessans interesse aduersæ
factionis consiliis, curaueratque ut ipse includeretur in pacificatio-
ne à parte Gallorum, retento S. Michaëlis torque, studiumque
Gallicarum partium professus, contra quam probo Regis subdito
fas esset: atque ex altera parte sibi persuadebant Hispani, ho-
minem sicut promerito, ita iure pariter carere. Etenim cum
Rex præscripto tempore, quæ per pacta conuenerant illi obtulis-
set, accepta ab eo non fuerant, non declarata Pontificis voluntas,
non collata fido arcis Præfecto stipendij portio, ex pactis debita, ac
proinde omnem in Rege obligationem extinctam arbitrabantur.
Verumtamen viuida vis Nuntij, utilitatem Apostolicæ Sedis in eo
præsentantis, obstacula superauit, responsumque propitium obti-
nuit, quod Romam delatum est reditu Fabritij de Sanguine, nobi-
lis Neapolitani, Carassensium studiosi, atque ad Hispanicam regiam
missi tamquam Pontificis familiaris, ad eorum transigenda ne-
gotia.

Pars II.

D d d d

gotia.

1560.

b Litteræ
Farnesij Car-
dinalis ad
Ardinghel-
lum, Matru-
tum, 29. De-
cembr. 1559.

i Obedien-
tiam præsti-
tit 16. Maij,
ex Diario
Magistri ca-
rimoniarum.

k Extant om-
nia in narra-
tione tradita
Prospero
Sanctacru-
cio, nouo
in Hispania
Nuntio.

l Litteræ A-
mulij ad Se-
natum,
28. Iunij,
& 17. Iulij
1560.

m 11. Martij,
anno 1561.
ex Actis
Consistoria-
libus.

n Vita iam
nominata
Sanctacrucij
Cardinalis.

gotia. Quamobrem cum is apud Caraffam Cardinalem magnam auctoritatem obtineret ^b, eam impenderat in Comitibus Vaticanis ad ipsum in Regis clientela continendum, impellendumque ad Primum extollendum. Eius etiam missionem comitatae sunt studiosae commendationes Farnesij Cardinalis, existimantis id quoque in dignitatem & emolumentum Regis cessurum.

Sed postea, tamen Romae in eodem munere Vargas persisteret, cum memoratus Tendiliae Comes aduenisset ⁱ, ut amplioris dignitatis Orator, ita maioris auctoritatis, ac recentiori notitia praeditus de Regis mente; fama est, eius opera innotuisse Pontifici, per ea quae postremo egerat in Regis gratiam Caraffa Cardinalis, delectas apud Regem non esse longe grauiores eiusdem offensiones. Quare licuit Pontifici se illi detegere, iratumque in Caraffenses animum patefcere ^k, ob tum vetera tum recentia Cardinalis Ducisque facinorae atque animaduersis paribus in Hispano sensibus, aiunt, praecisam à Pio fuisse communicationem horum negotiorum cum Reuerta, quippe in iis minus fido; simulque destinatum ab eodem, ut de illis ageret suo nomine cum Philippo Rege, Prosperum Sanctacrucium ^m, Romanae Rotae Duodecemuirum, & Chisiamensem Episcopum, quem saepius memorauimus designatum in Lusitaniam Nuntium, iussumque eâ opportunitate transire per Aulam Hispanicam, quod postea misit Campeggium ⁿ, Bononiensem Antistitem: quamquam mox, siue ob ingentia promissa, quibus suam operam Reuerta pollicitus est Pontifici Pontificiaeque familiae profuturam, siue quod ille gratior peritiorque Regis in Aula videretur, eò illum remisit, iussis Campeggio Nuntium ordinarium in Lusitaniam pergere, & Sanctacrucio in Galliam, cuius peritiam sedente Iulio sibi comparauerat. Verum de huiusce negotij cura in Hispania Sanctacrucio demandata, ne verbum quidem haberetur in memorato commentario, quo suam ipse vitam scripsit summâ narrandi libertate, detectisque arcanis longè profundioribus, maiori que discrimini obnoxiiis. Quocirca tum ex iis tum aliunde non leuis oritur in me suspicio, id omne, recitatum à compluribus, fuisse potius ex verisimilitudine creditum, quam ex certa notitia acceptum. Atque idem existimo reuera de impensa aduersus Caraffenses opera, exceptâ permissione ab Hispaniae Rege, à cuius voluntate tam ardentè firmiterque Vargas Orator minimè recessisset. Comperio quidem longè alias animi affectiones visas esse in Tendilio, utpote propriis Caraffensium beneficiis haud obstricto, & ob illatas vniuersè iniurias nationi suae malè affecto. Quare vbi primum hic Ro-

mam attigit, acutiores quidam suspicati sunt, infaustum aliquid in Caraffenses agitari °, cum Vargæ Tendilius parum fidere videretur, & illius hospitium recusasset; ex altera verò parte in ædibus Pontificiis fuisset exceptus, & arcana colloquia cum Pio frequenter haberet, & cum interim tum ipse tum Pius elatori supercilio in Caraffensium familiam se gerent. Numquam tamen desit Vargas Caraffensibus opitulari ad postremum vsque ipsorum damnationis diem °, professus, in eo se Regis emolumenta ac iussa prosequi. Quare die quadam, cum hic in Aula Pontificia ea de re à Marco Antonio Columna carperetur, iracundè respondit, & acerbiora inter eos verba iactata sunt.

9 Noua Caraffensium delicta partim patrata fuerant post ipsorum casum viuento Paulo, partim Sede vacante. Sed postremum, quod eos præcipites egit, post assumptionem Pij commissum. Dum Paulus viueret, à Duce Paliani confossus pugione fuerat Marcellus Capicius, eius consanguineus ac familiaris, conuictus, confessusque, prout ferebatur, suo tum ore tum scripto, herum suum à se fuisse proditum, habito cum eius vxore concubitu, dum hic in exilio ab erat. Ea de cæde Paulus IV. à Cardinali Neapolitano edoctus, nihil crimen vindicauit, solùm percontatus est, quid de vxore Ducis actum esset. In ea tunc vterum gerente proli parcebatur à viro partum præstolante; dein habitâ ratione, quòd ea proles ex alio quàm ex maritali semine fuisset concepta, mater vnà cum fœtu, septem iam menses vterum gestans, interfecta est; quem fœtum Fiscus Procurator in cadauere, à se postmodum eruto, reperit. Ea porrò cædes Sede vacante Ducis iussu peracta est °, ad idem impulsu, uti rumor tulit, litteris Cardinalis: iussum verò perfecerunt Comes Alifensis, mulieris interfectæ frater, & Leonardus de Cardine, ipsorum consanguineus: quamquam maritus illud sibi dedecoris priùs ab vxore promeruerat, introductis ad coniugalem vsque torum meretricibus: præterquam quòd Fiscus Procurator, ut homicidiorum noxam in Duce prægrauaret, tueri studuit, adulterij crimen in muliere non fuisse probatum. Tandem post creationem Pij tentauit Dux in oppido suo Galleffio acta quædam formare, quibus Marcus Antonius Columna insimularetur, quòd ipse Ducis cædem seu ferro seu veneno molitus esset, & reipsa huiusmodi quæstio habita est in quendam Marci Antonij clientem: quod vbi Romæ innotuit, eò confestim est missus iudex delegatus, qui homines in carcere detentos vnà cum actis in Urbem deferret.

10 Iam verò dum Caraffa Cardinalis agebat cum Romanæ Curie
 D d d d 2 magi-

1560.
 ° Litteræ Amulij Oratoris ad Senatū Venetū, 20. Maij, & 1. Iunij 1560.

p In litteris Amulij, 29. Iunij 1560. & in epistola eius, qui ipse erat à secretis, ad Rempubl. cam, 7. Martij 1561.

q Est in compendio actuum causæ aduersus Caraffam Cardinalem, apud Burghesios.

1560. magistratibus, magna ex parte à nouo Pontifice nondum mutatis, adeoque sibi obstrictis, quippe à se creatis quòd causa sibi ex voto procederet, vnum à se auersum expertus est, quòd ipse in imperio se illi aduersantem ostenderat, & quantum ex commentariis illius temporis colligo, in seuera eum custodia detinuerat. Fuit hic Alexander Pallanerus, Fisci Procurator, qui de re Pontificem sic edocuit, vt is conici in carcerem eodem tempore iusserit Caraffam Cardinalem, Ducis fratrem, & eos qui patratae cædis participes fuerant. Id incidit in diem septimum Iunij, dum Cardinalis in ædibus erat Pontificis, Senatum ingressurus. Captus pariter fuit Cardinalis Neapolitanus^f, Pontificij fratris nepos, quòd ipsi imparetur, ad extremos Pauli dies sibi ascuisse pretiosa quædam ex Pontificia suppellectile, & curauisse obsignanda aliquot diplomata in rem suam ab eo qui à secretis Pontificis erat, iniussu moribundi Pontificis. Eius causam præcipuè defendit Marcus Antonius Borghesius, egregius Aduocatus, idemque parens Pauli V. Pontificis, qui grati animi causâ nomen sibi desumpsit à Paulo IV. cuius ætate illius familia feliciter Romæ confederat. Atque ab hoc Marco Antonio, auo suo, nomen inditum est alteri Marco Antonio, Sulmonis Principi, qui viuit in præsentia, & selectissimis commentariis abundè locuples, per benignam eorum communicationem huic nostro Operi haud parum adiumenti contulit. Verùm Neapolitanus Cardinalis post miserabilem suorum patruorum exitum centum aureorum millibus multatus est, quemadmodum ex transcurso in eiusdem electione indicauimus: quod onus tamen reuocatum fuisse quâ gratiosâ diminutione Pontificis, quâ voluntariâ collatione Collegij, quâ etiam communi commiseratione populi, breuè tamen mœsticia oppressum ad sepulchrum traxit.

^f 13. Iunij, ex epist. Amulij ad Senatum 14. in qua, & in epist. die 15. altif que fusè exponuntur crimina obiecta duobus Caraffensibus Cardinalibus à Pontifice, ab eo que subinde Amulio communicata. [¶] Acta Confist. 13. Iunij, & sententia reuocata Pij V. ^{*} Epist. Amulij ad Senatum, 13. Iulij 1560.

Sed ad grauiora aliorum infortunia reuertamur. Eam hominum inclusionem in custodia, eiusque peragenda causas magnâ animi ægritudine ac fletu retulit Pontifex in Senatum: omnium causa peculiari mandato commissa est Hieronymo Federico, Sagoneni in Corsica Episcopo, Romæ Governatori^u, adiectis, quod spectabat ad Cardinalium quæstionem, octo grauissimis eorum collegis. Non distulit Pontifex (is certe rumor de quo diximus increbuit) per Sanctacrucium ea de re Philippum Regem certiorum reddere. Cùm autem interim contigisset, vt Canobius, Romam à Nuntio Reuerta missus ex Hispania 19. Iunij, adeoque dum catastrophæ Reuerta ignorabat, renuntiaret Pontifici quæ in ipsius gratiam Philippus Caraffensibus concesserat, Pius non mediocriter exca-

duit, negavitque se unquam iussisse ea peti. Sanctacrucius verò reuirtit postea, quæ ipse tractabat in Hispania, communicare cum Reuerta, id ægerrime ferente. Significauit itaque Pontifex Regi per Sanctacrucium, fuisse Reuertam prætergressum mandata in æstu commendationum, quæ potius ab aliis quæsitæ, quàm à se sponte commissa illi fuerant: sibi ad eam vsque diem haud licuisse, ob Nuntij Oratorisque conditiones, se Regi plenè patefacere; eidemque lustranda tradidit duplicis causæ acta, ætate Pauli operâ Caraffæ Cardinalis confecta: in quorum alteris constare videbatur ex Abbatibus Nanni confessione, eum Romam venisse, iussum à regis ministris veneno insidias Cardinali tendere; vnde Nannus tum huius tum aliorum criminum causâ capite plexus fuerat: in alteris, quorum erat inscriptio, *Contra Philippum Regem*, continebatur confessio Cæsaris Spinæ Calabri, tamquam Romam missi ab eiusdem Regis ministris, & cum ipsius mandatis, ad Cardinalem interficiendum; atque huius sceleris nomine fuisse Spinam laqueo necatum. Atque vnâ cum his habebantur in illis actis alia indicia insidiarum, quas Cæsar & Rex Pontifici & Cardinali moliti fuerant: quæ turpissimæ calumniæ, quasi arte Caraffæ illis Principibus iniuste ad inflammandum in ipsos patrum Pontificem, incredibiliter Regis animum succenderunt. Ad Sanctacrucium etiam per vias mistæ subinde sunt nouæ in Caraffam criminationes, quibus palàm fieret, eum quâuis implacabili indignatione tum Regis tum Pontificis dignum reddi; cuiusmodi erant fœdera cum Turcis ac Protestantibus ad Austriacorum perniciem, de quibus infra erit mentio.

12. Causæ progressus hic fuit. Paliani Dux interrogatus de memoratis aliisque flagitiis, quæ dicemus, cum ea negasset in mitiori quæstione, ad seueram, quâ extorqueretur ab eo confessio, adductus est. Ibi Dux, pro more hominum voluptatibus indulgentium, qui ad speciem doloris exanimantur, tormentorum amaritiam ne libare quidem passus est, scripsitque supplicem libellum ad Pontificem, in quo fatebatur, præter cædem vxoris & Capeci, subdolam commutationem vnus epistolæ in alteram in causa Sfortianarum triremi. Etenim cum per epistolam, ab eo verè scriptam, iniunxisset arcis Prefecto, vt vbi dissidium oriretur inter Gallicos ministros, & fratres Cardinalis S. Floræ de illis nauigiis, operam in ea re suam haud interponeret, altera illi epistolæ suffecta est, quæ pro certo ponebat, ortam controuersiam esse inter fratres Cardinalis, ipsorumque ministris: vnde accidit, vt Paulus IV. in Lottino eiusque heredi fraudem crederet, & per acerbiter, quam narrauimus, in Sfortianos ageret.

1560.
Epist. Amulij ad Senatum, 21. Septembris 1560.

1561. Excusabat se reus, id peregrisse, quò indignationem patrum subterfugeret, non autem quò Sfortiani diuexarentur, & Pontifex in Cæsarianos excandesceret, prout Cardinalis operâ effectum erat, cuius fraude se deceptum aiebat. Exposuit pariter calumnias à se & in Columnam tentatas, & in Columnæ clientem opere completas, quas non minùs instigationi fratris assignabat. Mirum sanè plautiæ monstrum, & in prima hominum noxa conspectum: ut à culpa se quispiam leuet, ipsam, tamquam in eius participem & auctorem, regerere in coniunctissimum sibi caput.

z Delicta, quæ sequuntur Cardinali adscripta, & probationum compendium, extant plerumque in summa tunc confecta à Fiscis Procuratore, in scripturis apud Burghesios.

* Epistola Amulij ad Senatum, 1. Februar. 1561.

Cardinali, præter iam memorata delicta, fuerunt etiam alia imputata, quibus Dux pariter inuoluebatur: Fuisse ab eo stimulaturo dolo malo patrum ad arma Cæsari inferenda*: similiter stimulos Gallos ad inducias perfringendas, cum eos cohortari debuisset ad pacem, ex traditis sibi à patruo mandatis: excitos Turcas ad immitendam classem, quâ Cæsariani vexarentur: iactum fœdus cum Alberto Marchione Brandenburgico, præcipuo Protestantium ductore: defraudatos & Galliæ Regem & Pontificem militari copiarum stipendio: affectos capitali supplicio Nannium ac Spinam ob enarratas calumnias: & præter hæc eidem apponebantur aliæ cædes, vel sua vel alienâ manu perpetratæ & ante & post susceptam Purpuram. Sed Cardinalis constanter omnia semper negauit: neque unquam ad quæstionem asperioem ventum est, * seu ne forte toleratis ab eo tormentis, pro eo ac eius animi robur pranuntiabat, Fisci iura confringeret, omnique supplicio se subduceret, seu quòd aliqui ex Purpuratis obiecerint, huiusmodi quæstionis genus ab illius Ordinis dignitate nimium abhorreere. Orator Venetus, quicum Pontifex de Carassensium criminibus sæpius dissererat, quique complures è suis epistolis ad Senatum scriptis oppleuerat huiusmodi negotio, cuius causâ tunc omnium animi hærebant suspensæ, in earum vna ita concludit: Plerasque criminationum, quibus Cardinalis petebatur, censeari quidem communiter veras, non tamen satis probatas; & ij administri, qui criminum causis instruendis addicti erant, cognouerunt, impulsam fuisse Pontificem vltra id quò legitima ex actis comprobatio peruenerat. Quòd si liceat proferre quid sentiam de re, cuius aliqua notitia mihi suppetit, nullâ animi affectione commoto; Sicuti crimina Cardinalis, per libellum fratris exposita, verisimilia reddi possunt; ita in reliquis illius plenè damnare non ausim nisi animosioris facilitatis, & prius in tribuenda fide vilissimis emissariis, quâ lucrum ingens sperabant ex venditione horribilium arcanorum, quæ aduersus summos Principes

cipes comminifcebantur, & poſteà in conſiliis audacioribus patruo 1561.
ſuggerendis, iſdemque non minus audacter exequendis.

14 Cauſa uſque ad tertium diem Martij agitata eſt^b, quo die Ponti-
fex exponi iuſſit in Senatu aſtorum ſummam, abſumptis in eo triſti
opere octo horis, adeoque nonniſi ad ſecundam noctis horam ab-
ſoluta reſ eſt. De obieſto cum Gallis fœdere, Ferrarienſis Cardina-
lis, utpote rei benè conſcius, pro reis diſſeruit, cunctique Cardina-
les pro collega deprecari ſunt; ſed nullo fructu. Denique^c tulit
ſententiam Pontifex ſecundùm tenorem ſchedulæ, ut aiunt (ne
tunc ſententia promulgaretur) urbis Gubernatori tradita, annulo
obſignata, & adieſto interdico, ne uſque in diem poſterum ea re-
ſignaretur: ibi damnabantur ambo fratres memoratorum crimi-
num, & præcipuè læſæ maiſtatis & perduellionis.

15 Poſtridie noctu Paliani Dux ab arce ductus eſt in carcerem, vul-
gò *Turris nonæ* appellatum, ibique vnà cum vxoris fratre Comi-
te Aliffenſi, & Leonardo de Cardine, capite multatus; eorumque
poſteà cadauera ad Pontem Ælium expoſita ſunt, accenſis circa fa-
cibus: Ducis quidem cadauer in feretro, quod nigrante holoserico
villoſo erat obteſtum, ac paternis materniſque inſignibus orna-
tum; reliquorum cadauera humi in ſubſtratis tapetibus iacebant.
Eadẽ nocte ſtrangulatus eſt Cardinalis. Ducis exitus ob Chri-
ſtianam pietatem & conſtantiam memorabilis fuit. Statim ille
Chriſtum è cruce pendentem manu ſuſtollens, ingreſſus vicina cu-
bicula duorum nobilium, qui ſecum flagitij ſupplicijque partici-
pes erant, eos animo tam præſenti ſolatus eſt, perinde ac ſi meri
conſolatoris, & non ſimul conrei munere fungeretur. Extat epi-
ſtola moralibus religioſiſque documentis conſecta ab ipſo inter eas
anguiſtias, ad vnicum filium ſcripta. Quare optimus eius vitæ actus
iſ fuit, qui vitæ maximus actus eſt. Cardinalis ad inopinatum ſup-
plicij nuntium exclamauit: *Mihine moriendum? O Pontifex Pie,*
o Philippe Rex, id à vobis neuiquam ſperabam. Nec vltra querimonie
vocem adiecit. Dixit ſe Gubernatori Procuratoriſque Fiſci parce-
re^d, quorum vtrumque inimicum ſibi in cauſa actis declarauerat:
ſacram peccatorum confeſſionem & petiit & peregit magno do-
lentis animi ſenſu: Beata Virginis Pſalmodiam recitauit: cum ve-
ſtes indueret, petiit Purpureum ſolemne pallium, pileumque, ſed
vtrumque negatum; fortalſe quia iam ſententia eum gradu deiece-
rat. Poſtremò piè fortiterque ſe obtulit illi nexui, quo ſoluendus
erat à corpore; ſed prior laqueus abruptus, eius neci læuè pepercit,
quam ægre poſterior intulit.

^b Acta Con-
ſistorialia
3. Martij, &
Diarium 5.

^c Hæc res
narrata ſub-
inde à No-
reſio, habet
tur fuſius in
epiſtola Ve-
neri Secreta-
rij ad Rem-
publicam,
7. Martij
1561. quæ
eſt poſt epiſt.
Amulij, prius
Purpurâ do-
nati.

^d Extat in
variis Amu-
lij litteris ad
Senatum.

In

1561.

e Cuncta ex
stant in scri-
pturis apud
Burghelios.

In subsecuto Pontificatu Pij V. cui Paulus Purpuram dederat, et appellatio inducta est, petente Vestrio Balbiano, tum Marchionis Montebelli illorum fratris, tum Diomedis Caraffæ, qui Dux erat filius, Procuratore. Pontifex verò causam commisit Baldo Ferratino Ameriæ Antistiti^e, Romæ Governatori, ut in cunctis ex iure procederet, exceptâ sententiâ in Cardinalem. Denique multos post menses re plenissimè in Senatum relatâ, quò ab errore deducerentur Purpurati, perperam de re edocti per ea quæ ibidem tempore decessoris relata fuerant, Pontifex affirmavit, vtraque causâ actâ à se fuisse perlectâ, pronuntiavitque, Cardinalem, etiam primis actis spectatis, iniuste atque iniquè fuisse damnatum; ac proinde ipsius memoriæ & heredibus restituit quodcumque bonorum non irreparabilium genus tum dignitatis tum pecuniæ, quæ in cuiusvis manum peruenisset.

Gubernator pariter per sententiâ à se pronuntiatam declaravit, Ducem malè damnatum crimine perduellionis ac læsæ Maiestatis, reliquis silentio præteritis; adeoque quod ad priora spectabat, eius memoriâ heredisque redintegravit, ad ea omnia quæ tunc reddi possent recipienda, & cuncta detrimenta non irreuocabilia reuocavit. Verùm ea seueritatis temperatio in Caraffenses, aciem securis conuertit in Alexandrum Pallantherum Fisci Procuratorem, cui caput amputatum est eo nomine inter cetera, quòd Pontificem decipisset, eosque miseros prægrauasset in contexendis actis & causa referenda. Quod tamen inualidum sit ut reuiuiscant iniuste plecti, validum est ad aliquid longè salubrius; videlicet, ne innumeri uiuentes iniuste plectantur.

CAPVT XVI.

Conuentus habitus in Fontebello; & susceptum ibi consilium de conuocanda Gallicæ nationis Synodo, vbi Oecumenica non congeretur. Studia Regis Hispaniarum ac Pontificis ad priorem obturbandam; eorumque effecta.

TEmpus postulat, ut Historia nostra ex angusto Romæ portu egressa, ad amplissimum totius Christiani orbis theatrum reuertatur, vbi & ardua negotia, & euenta memoranda per eos menses plurima contigere. Antequam perueniret in Galliam Abbas Mannensis, qui 21. Augusti^a discesserat Româ, habitus illic fuerat solemnissimus conuentus, ad quem Consiliarij, Magistratus,

* Constat ex litteris eo die scriptis à Pontifice ad Regem.